

ДО ПИТАНЬ КОРУПЦІЇ ЯК СОЦІАЛЬНОГО ЯВИЩА

Аносенков А. А.

Корупція в сучасних умовах стала чинником реальної загрози національній безпеці та конституційному ладу України. Високий рівень корумпованості України визнано її політичним керівництвом, вітчизняними та зарубіжними аналітиками, відповідними міжнародними інституціями. Корупція як соціальне явище потребує об'єктивного дослідження, задля вироблення рекомендацій, тактик, стратегій профілактики та адекватної протидії.

Ключеві слова: корупція, профілактика корупції, протидія корупції, органи державної влади.

Коррупция в современных условиях стала фактором реальной угрозы национальной безопасности и конституционному строю Украины. Высокий уровень коррумпированности Украины признан ее политическим руководством, отечественными и зарубежными аналитиками, соответствующими международными организациями. Коррупция как социальное явление требует объективного исследования, для выработки рекомендаций, тактик, стратегий профилактики и адекватного противодействия.

Ключевые слова: коррупция, профилактика коррупции, противодействие коррупции, органы государственной власти.

Corruption in modern conditions has become a factor of a real threat to national security and the constitutional order in Ukraine. High level of corruption in Ukraine declared its political leadership, both domestic and foreign analysts, relevant international organizations. Corruption as a social phenomenon requires an objective study to make recommendations, tactics, strategies for prevention and adequate countermeasures.

Keywords: corruption, prevention of corruption, anti-corruption, public authorities.

Суспільно-політичні процеси в нашому суспільстві в кінці 1980-х - початку 1990-х рр., пов'язані з розпадом Радянського Союзу, створили підґрунтя для проявів і широкого розповсюдження такого негативного явища, як корупція. Прояву цього негативного явища сприяли: по-перше, швидкоплинний процес розпаду СРСР і системи господарювання, по-друге, прийняття численних невинуватих і поспішних рішень з роздержавлення багатьох секторів суспільного виробництва, по-третє, ослаблення контролю за перерозподілом засобів і основних фондів, по-четверте, перспектива, що відкрилася для ряду "ділових людей", швидкого, неадекватно витратам, збагачення без особливої напруги за рахунок придбання (просто присвоєння) рухомого й нерухомого майна; по-п'яте, зростання ролі чиновників у забезпеченні "рішення" проблем; по-шосте, велика відмінність в оплаті праці чиновників і отриманні прибутку "молодими" підприємцями; по-сьоме, падіння авторитету правоохоронних органів, вимивання кадрового потенціалу, а також інші фактори.

Корупція є однією з найактуальніших соціально-політичних проблем сучасності. За будь-яких підходів і узагальнень однозначно одне - корупція є проблемою, розв'язання якої для багатьох країн є надзвичайно акту-

альною справою. Це повною мірою стосується України, високий рівень корумпованості якої визнано її політичним керівництвом, законодавчим органом, вітчизняними та зарубіжними аналітиками, відповідними міжнародними інституціями.

Корупція в сучасних умовах стала чинником реальної загрози національній безпеці та конституційному ладу України. Це явище негативно впливає на різні сторони суспільного життя: економіку, політику, управління, соціальну й правову сфери, громадську свідомість, міжнародні відносини.

Корумповані відносини все більше витісняють правове, етичні відносини між людьми, із аномалії поступово перетворюються в норму поведінки.

Корупція, як тероризм, організована злочинність, наркоманія, п'янство, - складні соціальні явища, навколо яких складаються безліч міфів, зроблені маса популістських заяв, робилися численні спроби профілактики й протидії, рішучого й жорсткого викорінення. Однак, беручи вихідні завуальовані форми, вона продовжувала знаходити "цілющій ґрунт", то "розцвітаючи" з благословення влади, то на час відступаючи під впливом жорстоких заходів політичних режимів, що залишали право "дозволяти" обирати й грабувати власний народ тільки за собою.

З цим явищем знайомі й розвинені суспільства, і суспільства, що тягнуть жалюгідне існування. Найбільш потворні форми й масштаби корупція приймає в суспільстві, де інститути влади надмірно обюрокочені, або не здатні організувати суспільне життя на підставі норм права. Тому явище корупції, її предметне поле потребують об'єктивного (наскільки це можливо) дослідження, задля вироблення рекомендацій, тактик, стратегій протидії адекватно пережитому періоду. Не можна як опускатися до варварських методів боротьби, так і пасувати перед необхідністю протидії корупції. Відповідно до змісту Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції [1] корупція вже не є локальною проблемою, а перетворилася на транснаціональне явище, яке зачіпає суспільство та економіку всіх держав. Саме тому вона представляє реальну загрозу існуванню цивілізованої сучасної держави.

Разом з тим, корупція як соціальне явище має свою історію. Корупційні прояви супроводжують людство з найдавніших часів. Так, покарання за хабарництво (підкуп) передбачалося вже Законами Хаммурапі (чотири тисячі років тому) [2]. Джерелом корупції є її двоєдина природа. З одного боку, прагнення чиновника "ефективно по відношенню до себе" розпоряджатися наданими суспільством і державою повноваженнями, з іншого - прагнення особи, що "просить" вирішити її проблеми. Іншими словами, у корупцію завжди залучені дві сторони: той, хто підкупує, і той, хто, будучи підкуплений, діє врозріз зі своїм службовим становищем. Як наслідок, нерідко обидві сторони мають певну вигоду від спілкування й не прагнуть піддавати розголосу факт надання (отримання) послуг подібним чином.

Для розуміння явища корупції в сучасній Україні, безумовно, важливо визначити сутність процесу трансформації, що відбувається в країні. Будуючи лінію суспільного розвитку, влада намагається визначити "основні

ланки ланцюга”, “потягнувши” за які, здається, можна вирішити проблеми, які гальмують розвиток суспільства, не дають досягти “світлого і щасливого” майбутнього.

Юридична наука спільно з іншими галузями знань досліджує природу хабара, хабарництва, підкупу, шахрайства, зловживання службовим становищем, тяганини, бюрократії. Чи знаходить місце в цьому скорботному ряду корупція як самостійний вид противоправної поведінки, або це узагальнене поняття незаконних дій (бездіяльності) певної категорії посадових осіб? А можливо, воно застосується до всіх посадових осіб, готовим надати сприяння в реалізації прохань тільки за певні послуги або винагороду, при цьому такі прохання можуть перебувати в правовому полі чи поза ним.

Центральна влада оголосила священну війну корупції. На місцях, приймаючи категорію “корупція” насамперед як поняття негативного наповнення, відкликнулися численними планами, програмами, науковими дослідженнями різних рівнів, форумами. Для обміну досвідом стали запрошувати спеціалістів з інших регіонів, країн ближнього й далекого зарубіжжя.

Однак практика організації роботи з протидії корупції як противоправної поведінки, на наш погляд, вимагає чіткого її відмежування від інших девіантних проявів, схожих за природою і мотивацією дій. На жаль, і сьогодні сама держава, її інститути управління генерують іноді передумови прояву корупції як засобу забезпечення обов’язкових необґрунтованих зобов’язань, показників, позначених органами публічної влади, вищими інстанціями. Можливо, усунувши дефіцит безкорисної уваги чиновників, черги за усілякими довідками, пільгами, у процесі так званої процедури надання управлінських послуг, зробивши цю роботу прозорою, спростивши певні процедури пошуку й узгодження, суспільство забуде про корупцію на низовому рівні, знизивши адміністративні бар’єри для бізнесу, усуне основу корупції на середньому й вищому рівнях.

Ще однією з найважливіших умов профілактики корупції як соціального явища є необхідність усвідомлення сучасною людиною того, що з корупцією можна справитися тільки спільно; боротися необхідно, починаючи з себе, знищуючи психологію раба й формуючи культуру сумлінного виконання професійних обов’язків і високу громадянську позицію.

В останні роки в Україні у сфері протидії корупції зроблено досить багато - прийнято спеціальний антикорупційний закон та низку інших законодавчих актів антикорупційного спрямування, схвалено Концепцію боротьби з корупцією, розроблено спеціальну антикорупційну програму, на політичному рівні проголошено курс на посилення протидії цьому злу, запроваджено систематичне проведення на найвищому рівні організаційних заходів за участю керівників правоохоронних та інших державних органів, присвячених питанням протидії корупції тощо.

Однак ці та інші, здійснювані в державі та суспільстві, заходи не привели до відчутних позитивних результатів у справі протидії корупції. Причин тому багато - як об’єктивних, так і суб’єктивних. Одна з них полягає в тому, що протягом існування України як незалежної держави антикорупційні процеси не мали належного наукового забезпечення. Власне, на сьогодні проблему протидії корупції визначають три аспекти, співіснування яких є досить парадоксальним фактом: по-перше, вона є надзвичайно актуальною для соціального життя загалом і

для юридичної науки і практики зокрема, що визнається й підкреслюється всіма; по-друге, про неї надзвичайно багато говорять політики, журналісти, інші категорії громадян; по-третє, при цьому вона характеризується низьким рівнем наукового дослідження.

Констатація низького рівня дослідження не говорить про відсутність будь-яких наукових досліджень проблеми протидії корупції. Вони є, але їх рівень не відповідає потребам антикорупційної діяльності, яка є комплексом правових, адміністративних, виховних та інших заходів, що здійснюються з метою забезпечення законності діяльності органів державної влади, професійного й чесного виконання службовцями своїх повноважень, недопущення встановлення корумпованих зв’язків, виявлення фактів корупційних діянь, притягнення до відповідальності винних осіб, мінімізації наслідків такого роду діянь, усунення причин і умов, які сприяють корупційним правопорушенням.

При цьому недослідженою залишається низка ключових для антикорупційної діяльності питань.

До числа невирішених питань, які мають важливе теоретичне й практичне значення для антикорупційної діяльності, належить і питання про механізм корумпованих відносин. З’ясування цього питання дозволить не лише більш глибоко й точно визначити соціальну сутність корупції та її правову природу, а й виробити адекватні заходи протидії цьому злу. Іншими словами, механізм протидії корупції повинен виходити з механізму корумпованих відносин.

Особливості корупційних процесів і антикорупційної діяльності в Україні - це цілий комплекс питань, які потребують свого дослідження. Відповідь на них дасть змогу визначити закономірності розвитку корупційних процесів, їх тенденції, недоліки антикорупційного законодавства, основні проблеми, які виникають у його застосуванні, інші причини неефективної антикорупційної діяльності.

Корупція сьогодні в Україні має особливості, які відрізняють її від корупції в розвинутих країнах. Без виявлення цих особливостей не можна розробити адекватні заходи протидії їй. Корупція в Україні має ту особливість, що це - корупція кризового типу. Цей тип корупції полягає в тому, що це корупція, яка: а) породжується кризою сучасного українського суспільства (а не лише недосконалістю кримінальної юстиції), б) здатна поглиблювати кризу українського суспільства, маючи властивість зводити нанівець будь-які політичні, економічні, правові, моральні реформи в Україні. У цьому її загроза для національної безпеки України. Це сьогодні основна загроза українській нації, зокрема політичним, економічним, правовим, моральним, культурним засадам її розвитку. При найближчому розгляді можна побачити, що навіть проблеми, які виникають навколо української мови в Україні, мають “корупційний компонент” [3].

Таке уявлення про особливість корупції в Україні як корупції кризового типу, що вражає не лише державу, а й громадянське суспільство, саму українську націю, обумовлює те, що для ефективної протидії корупції в Україні має бути розроблена адекватна саме цьому типу корупції (а не корупції взагалі) технологія протидії.

На наше переконання, цього поки що немає в Україні. Та діяльність щодо протидії корупції, яка має місце сьогодні в Україні, є неадекватною сучасній “українській” корупції. Вона зводиться до “сліпого” маніпулювання змінами в законодавстві (що має вигляд його вдоско-

налення) і хаотичних дій у “вдосконаленні” інституцій кримінальної юстиції (“правоохоронних органів”). Більш ніж десятилітній досвід такої протидії свідчить про її безплідність

Аналіз практики протидії корупції в Україні вказує на те, що ця протидія не заснована на адекватних уявленнях про корені корупції в Україні. Це викликає потребу у виробленні нової стратегії боротьби з цим негативним явищем.

На нашу думку, нова стратегія протидії корупції повинна передбачати:

розгортання в Україні діяльності по формуванню антикорупційної культури громадян;

включати в себе набір таких інструментів, як запровадження стимулів (через податки, пільги й субсидії) замість заборон; відкриття доступу до інформації;

створення незалежної й ефективної системи правосуддя; підвищення незалежності суду; встановлення парламентом високих етичних стандартів для держслужбовців і забезпечення урядом їх дотримання;

детальну регламентацію дій чиновників і спрощення бюрократичних процедур для населення; суворий нагляд за дотриманням високих етичних стандартів; створення автономної Служби з розслідування випадків корупції, в яку громадяни можуть звертатися зі скаргами на чиновників і вимагати відшкодування збитків; введення

економічних санкцій для юридичних осіб за давання хабара й відмову від участі в антикорупційних розслідуваннях; підвищення зарплат чиновників; підготовка кваліфікованих адміністративних кадрів, аж до направлення тисяч молодих людей для отримання вищої освіти в держави з низьким рівнем корупції.

Література

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції. Конвенцію ратифіковано із заявами Законом № 251-V (251-16) від 18.10.2006. - ВВР, 2006. - № 50. - С. 496.

2. Закони Хаммурапі. - [Електронний ресурс]: http://uk.wikipedia.org/wiki/Закони_Хаммурапі.

3. Камлик М.І. Невмерзицький Є.В. Про результати дослідження проблем, що пов'язані з протидією корупції в Україні. // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). - 2000. - № 2. - с. 92-101.

Аносенков А.А.

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
ОДУВС

Надійшла до редакції: 14.03.2014

УДК 159.9.:351.74:342.77

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ПРАЦІВНИКІВ ОВС ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕЖИМНО-КАРАНТИННИХ ЗАХОДІВ В УМОВАХ НАЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Головацький О. О.

У статті визначено особливості організації професійної підготовки працівників органів внутрішніх справ України до дій в особливих умовах, зокрема до забезпечення режимно-карантинних заходів в умовах надзвичайних ситуацій.

Ключові слова: психологічна підготовка, карантин, надзвичайні ситуації, працівники органів внутрішніх справ.

В статье определены особенности организации профессиональной подготовки работников органов внутренних дел Украины к действиям в особых условиях, в частности к обеспечению режимно-карантинных мероприятий в условиях чрезвычайных ситуаций.

Ключевые слова: психологическая подготовка, карантин, чрезвычайные ситуации, работники органов внутренних дел.

The article outlines the features of professional training of law enforcement officers Ukraine to act in specific circumstances, in particular to ensure the regime and quarantine measures in emergency situations.

Keywords: psychological training, quarantine, emergency, law enforcement officers.

Катастрофи, як наслідки надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру, завдають суспільству значні людські жертви, серед яких масові інфекційні захворювання й ураження людей, значні екологічні й економічні збитки, позбавлення населення

зони ураження житлового фонду, електроенергії, питної води й харчування, чим зумовлюють особливо важливу санітарно-епідеміологічну й медико-соціальну проблему та висувають перед місцевою системою державних органів завдання з надання екстреної медичної допомоги ураженим і санітарно-епідемічного забезпечення населення в осередку лиха.

Повені, землетруси та інші природні катаклізми, що супроводжуються не лише руйнацією житлового фонду, систем водопостачання та погіршенням санітарного стану території, а й спричиняють міграційні процеси, створюючи сприятливі передумови для поширення інфекційних хвороб, що зумовлює розширення меж епідемічного осередку. Це, у свою чергу, вимагає підвищення готовності органів внутрішніх справ як функціональної підсистеми єдиної державної системи запобігання й ліквідації надзвичайних ситуацій, для надання сприяння закладам охорони здоров'я, санітарно-епідеміологічної та ветеринарної служб у здійсненні ними режимно-карантинних заходів.

Отже, мета статті полягає в тому, щоб визначити особливості організації професійної підготовки працівників органів внутрішніх справ України до дій в особливих умовах, зокрема до забезпечення режимно-карантинних заходів в умовах надзвичайних ситуацій.

Науково-теоретичне підґрунтя для написання статті склали наукові праці О.М. Бандурки [1], А.В. Басова [2], С.О. Кузніченка [6], С.І. Яковенка [9] та ін.

Спалахи інфекційних захворювань на території України (наприклад, у 2005 році на території Автономної